

सान्ता-क्लॉज

उषादेवी विजय कोल्हटकर

प्रचलित परंपरा म्हणून सान्ता क्लॉजच्या रुपाने बाल-येशूच्या जन्मसोहळयाला जादूचा स्पर्श होतो. जादूनगरीतील हे पितृतुल्य वात्सल्य या समारंभात अवतरले नि पवित्रता व प्रपंच यातील सीमारेषा कांही काळ अंतर्धान पावते. सान्ता-क्लॉज अस्तित्वात आहे का? या प्रश्नाच्या उत्तराचा मन नकळत मागोवा घेऊ लागते.

“इतिहास साक्ष देतो की टर्की देशात मायरा किंवा आताचे डेम्रे (Demre) नांवाच्या गांवाजवळील पतारा (Patara) या ठिकाणी बहुधा सन २८० मध्ये संत निकलस यांचा जन्म झाला. ते पुढे मायरा गांवचे बिशप म्हणून प्रसिद्धीस आले. मुलांचे, विवाहयोग्य प्रेमिक, व्यापारी, खलशी व विचारवंतांचे देखील संरक्षक संत निकलस, तेच मूळचे सान्ता-क्लॉज. सान्ताच्या भूमिकेत वावरणारे हे संत मात्र आजच्या सान्तासारखे दिसत नव्हते. काळ बदलत गेला व सान्ताचे रुप बदलत गेले.

न्यू यॉर्क शहरात हडसन नदीजवळील २३व्या रस्त्यावर राहणाऱ्या डॉ. क्लेमन्ट क्लार्क मूर यांनी १८२२ साली संत निकलस यांच्यावरील भेट व भेटवस्तु संदर्भातील आपले प्रसिद्ध काव्य, ‘इट वॉज द नाईट बिफोर खिसमस’ लिहिले. १८२३ मध्ये या काव्याला प्रसिद्धी मिळताच, सान्ताची बाह्य प्रतिमाच बदलून गेली. आनंद, उत्साह दयेने परिपूर्ण, स्वतःच्या गाडीत, खेळण्यांच्या रुपाने बालकांच्या इच्छा, आशा, आकांक्षांचे उत्तर बनून येणारा सान्ता, किणकिणाऱ्या मधुर आवाजाच्या घंटा वाजवित येणारी त्याची गाडी, गाडी ओढणारा ‘रुडाल्फ द रेडनोज रेनडियर,’ सान्ताचा उत्तर धुवावरील खेळणी बनविण्याचा कल्पित कारखाना, भेटवस्तूच्या ओझ्यांनी फुललेले मोजे, असे न दमविणारे ओझे-घेऊन, दोन्ही हातांनी आनंद लुटणारा सान्ता लहानथोरांना खूप, खूप आवडला. १८६५ मध्ये थॉमस नास्ट या प्रसिद्ध व्यंग्यचित्रकाराने सान्ताचे, आज, मान्यता पावलेले चित्र काढले. लाल पोशाख, पांढऱ्या शुभ्र भरदार दाढीमिश्या असलेला, हो उ हो करून दिलखुलासपणे हसणारा, ढेरपोटया आनंदी सान्ता असे हे सान्ताचे रुप लोकप्रिय झाले. सान्ताचे नवे रुप, सणासुदीचा रंगसूचक पोशाख, प्रवासाची पद्धती, साधने व उत्तर धुव्र हे उत्पत्तीस्थान हे सारे न्यू यॉर्कच्या कलावंतांची निर्मिती आहे. अशाप्रकारे सर्व जगाल माहित असणारे सान्ताचे रुप एकोणिसाव्या शतकाच्या

सुरुवातील न्यू यॉर्कने सर्व जगाल भेट दिले.”*

मानवाची बुद्धी, भावना, कल्पकता व कलेच्या साधनेतून सान्ताचे आजचे मनोरम स्वरूप तयार झाले आहे. गेल्या अनेक दशकात या रुपाने मुलांच्या जगात जो आनंद आणला आहे त्याला तोड नाही. परोपकार, जनहितेच्छा, निरपेक्ष दानशीलतेतून धर्मकर्माची पूर्ती, पित्यासमान वात्सल्य व प्रीती या मूलभूत सामाजिक व मानवी मूल्यांचे सान्ता हे प्रतीक वाटते. परिवारातील, समुहातील, समाजातील ऐक्य, आत्मियता, संघटन वाढविण्यासाठी या प्रथेचा मोलाचा उपयोग होतो. असे म्हणतात, सान्ता चिमणीतून येणार या नुसत्या कल्पनेने मालक नि गुलाम यांच्यातील सामाजिक अंतर कमी होत असे. सान्ताकडे गुणी व खोडकर मुलांच्या नांवांची यादी असते. चांगले वागले तरच सान्ता भेटी देतो या विश्वासातून, कुटुंबसंमत, समाजसंमत आचरणाला उत्तेजन मिळते, व मुलांच्या नियंत्रणाचे काम कांहीसे सुसह्य होते. निरपेक्ष देण्यातील मर्म उमगते. लहान मुले निष्ठेने सान्तावर विश्वास ठेवतात व विश्वासपूर्तीचा आगळा आनंद उपभोगतात. तसा आनंद मिळविण्यासाठी बालकासारखे होण्याची आवश्यकता जाणवते आहे कां? आपल्यातील बालकासारखा आनंद, उत्साह, विश्वास व निर्व्यजिता शोधायची असेल तर सान्ताच्या आवाजात स्वतःला हाक मारा.

खिस्तजयंतीची चाहूल लागताच स्वप्नांचे वेड लावणारे विश्व निर्माण करणारा, प्रकाशात न्हालेला सान्ता प्रत्येक चिमण्या बालकाच्या उत्सुक डोळ्यांसमोर दिसू लागतो. मेघांची उशी करून, इंद्रधनुष्याला पाघंरून, चांदण्या निरखित हे बालपण निद्रादेवीच्या कुशीत शिरते. हळुवारपणे येऊन, सान्ता मेघाच्या उशीजवळ इच्छित भेटवस्तू ठेवून जातो. आयुष्यात किमान एकदा तरी या स्वप्नपूर्तीचे माध्यम बना. सान्ता व्हा. न दमविणारे ओझे उचलून, सान्ता बनून मुलांच्या दुनियेची सैर करणे एकटया सेंट निकलसलाच कां जमावे! “माझे जू सोयीचे व माझे ओझे हलके आहे.” असे ईश्वराकडून अभिवचन मिळाले असताही आपण आनंदाची, प्रीतीची, स्वप्नपूर्तीची न दमविणारी ओझी उचलून कां फिरत नाही?

(* Ebon, Martin, ‘Saint Nicholas,’ ‘Life and Legend’, Harper and Row, New York 1975)